

keresnek a jelenségek és okoskodásuk közti megegyezést. Spinoza számára a természetben sem lehet ellenvélemény, ahogy hívei sem ellenkezhetnek. Pedig a leghűségesebbek is nyugtalanok; így fentebb említett angliai barátja is gyanút fog a Tractatus megjelenése után és szeretne határozott képet kapni bölcseleink vallásos nézeteiről. Spinoza azonban egyáltalán nem siet túlságosan a felvilágosítással és tisztázással.

Egy bírálója kifakad, hogy egyetlen érvt sem lehetne felhozni az ő elvei alapján a hamis próféta, Mohamed ellen. Spinoza nyugalommal kérdi, miért kelljen néki Mohamed tévedését bebizonyítani? Bizonyítsák be a próféták a maguk igazát! Hogy pedig milyen bizonyíték számíthat nála egyedüli hitre, kitűnik egy buzgó katolikussá lett hívének adott válaszából. Ez ugyanis szenvedélyes hangú levélben szólította fel egykori mesterét tévelygésai elhagyására és az Egyház tanításainak elismerésére. Spinoza azonban matematikai érveket kíván, szerinte egyedül méltó ellenfeleket saját bizonyításaihoz, amelyekkel az «igazi» bölcseletet megalapozta. Vajjon miféle érvekkel lehetett volna őt meggyőzni arról, hogy a matematikai módszer csalhatatlansága egykor gyermekek hitnek fog számítani mindenki szemében. A felvilágosodás veszélyes fegyvereiből leghamarább lesznek ártatlan játékszerek és a jámbor hívők-nél mindig naivabbnak bizonyulnak idővel a fölényes cáfolók.

Halász Gábor.

Szántó Róbert elbeszélései. Elszakított testvéreink szellemi életéről az időnként hozzánk is eljutó nyomtatványok révén tudunk meg egyet-mást. Természetesen csak annyit, amennyi a jelen viszonyok szerint a hatalom birtokosainak jóvoltából közölhető. Ez alapján megállapítható, hogy a nagy nemzeti szerencsétlenség nyomán Erdélyben és a Felvidéken a változott helyzettel számoló öntudatos irodalmi élet támadt.

A Jugoszláviához csatolt magyarság hasonló törekvéseiről eddig kevés szó esett. Szántó Róbert novelláskötete, *A próféta szerelme* (Subotica, 1926), épen ezért, már a ritka vendég jogán is, különleges figyelemre tarthat számot. Nem nagyigényű ez a különben fogásra testes gyűjtemény (255 l.), de azért érdektelennek se mondható. Komoly-

veretű történetek váltakoznak benne humorosabb színezetű, könnyebb fajsúlyú esetek leírásával, melyeket a szerző még nyolc «diákhistória»-val told meg. Ilyenformán a kötet huszonkét elbeszélést tartalmaz. Az első csoportbeliek egy része ókori tárgyú, mondai aláfestésű mesét nyújt, hangulat dolgában egy kissé keleties árnyékolással; a többiek újabkori társadalmi témák s közvetlenségükkel arra engednek következtetni, hogy foganásukban nagyobb szerepe jutott az átéltségnek, mint a képzeletnek. A diákhistóriák meg épen ifjúkori kedves esetek formásan megírt följegyzései. Mindkét csoport darabjai elárulják, hogy a szerző tanult ember; hősei ajkáról gyakran hangzik el egy-egy történelmi vagy irodalmi mozzanatra való utalás; máskor meg a protestáns teológusok képzetkörüre valló szólam.

A szorosabb értelemben vett novellák közül talán legsikerültebb *A szentgáli levita* című kalandos történet. Míg a «diákhistóriák» címen egybefoglalt csoportból főleg a *Régi történel* hat kellemesen az egykori szarvasi tanár és híres író, Vajda Péter emlékének szentelt meleg soraival. B. Gy.

A növények társadalma. Ha attól nem tartanék, hogy félreértene, Rapaics Raymund e könyvét a «tudományos szépirodalom» legértékesebb termékei közé soroznám. Csakhogy ez az irány minálunk mind a tudomány, mind a szépirodalom művelői előtt meglehetősen hitelét veszítette. Pedig hogy lehet teljes tudományos felkészültséggel, a természettudományoknak sokak szerint száraz anyagát szinte költői formába önteni, arra az előttem fekvő könyv a legjobb példa. Rapaics a biológiai tudományoknak egyik legfiatalabb hajtását, a bioszociológiát, illetőleg annak egyik részét, a növényzociológiát akarja a nagyközönséggel megismertetni. Napjainkban, mikor a tömegmozgalmak, az azokban jelentkező törvényszerűségek különben is felkeltették az érdeklődést és a társadalomtudomány mind több és több művelőt hódít meg maga számára, egy olyan munka, mely sokak előtt teljesen szokatlanul a növények «társadalmáról», «társas életéről» szól hozzánk, fokozott figyelemben kell hogy részesüljön. Az az irány, mely a növényt csak mint élő *egyéni* tekintette, már régen túlhaladott állomása a botanikának. A Humboldt Sán-